

7. AUTONOMIE PRÁVA EVROPSKÉ UNIE A JEJÍ PROJEVY

7.1 Přímá použitelnost práva Evropské unie

Z autonomní povahy práva Společenství a Unie se logicky odvinula jistá schopnost tohoto práva **samostatně určovat své účinky na území** (tedy v rámci právní praxe) **členských států**. To znamená, že vnitřní účinky práva Evropské unie již nejsou ponechané na vůli členských států. Neuplatňují se tu klasické teorie dualismu a monismu, určující, v jakých formách je uplatňované mezinárodní právo na vnitrostátní úrovni a jaký je poměr těchto dvou právních systémů.¹⁹⁰ Naopak, právo Evropské unie určuje své účinky autonomně (prosazuje se) a z členství určitého státu plyne povinnost jeho orgánů toto právo používat (schopnost autonomně se prosadit může být označena též jako tzv. komunitární/unijní monismus).

V případě, že normy unijního práva splňují **požadavek jasnosti, preciznosti a ne podmíněnosti**,¹⁹¹ mohou je orgány členských států použít jako přímý pramen práva (objektivně platné právo) k vyřešení určitého případu na vnitrostátní úrovni. Tato vlastnost bývá obecně označována jako **přímá (vnitřní) použitelnost** unijního práva. Kromě nařízení, kde vnitřní použitelnost plyne přímo z textu Smlouvy (čl. 288 SFEU, druhý pododstavec: „Nařízení má obecnou působnost. Je závazné v celém rozsahu a přímo použitelné ve všech členských státech“), je u ostatních pramenů práva Evropské unie opřena o argumenty Soudního dvora objevující se v jeho příslušné judikatuře.

Přímá (bezprostřední, vnitřní) použitelnost práva Evropské unie představuje objektivní rozměr samostatnosti unijního právního řádu. V podstatě je v ní zakódován příkaz národním soudům přistupovat k supranacionálnímu právu jako k běžnému vnitrostátnímu právu a **aplikovat jej** ve formách, v jakých bylo originálně přijato (tedy **bez potřeby jeho převedení do vnitrostátních pramenů**). Supranacionální právo se stalo součástí každodenní právní praxe vnitrostátních orgánů aplikace práva (především soudů). Přenesením odpovědnosti za aplikaci evropského práva na národní dimenzi došlo k vytvoření nové pravomoci (resp. nové povinnosti) soudů členských států, a to

¹⁹⁰ Podle teorie dualismu tvoří mezinárodní a vnitrostátní právo samostatné právní systémy, které existují vedle sebe. Když má norma mezinárodního práva vyvolávat nějaké účinky v rámci vnitrostátní praxe, je nutné ji do vnitrostátního právního řádu převzít (inkorporovat, transponovat). Je zde tudíž nutná aktivita ze strany vnitrostátního normotvůrce a přijetí určitého vnitrostátního pramene práva, který bude obsahovat onu mezinárodní normu. Formálně je pak pramenem určitých práv a povinností vnitrostátní (inkorporační) úprava.

Teorie monismu chápe mezinárodní i vnitrostátní právo jako součást jediného právního univerza, velkého systému právních norem. Navzájem se liší pouze postupy jejich vytváření a subjektem normotvůrce. V praxi se ale oba systémy uplatňují rovnocenně. U mezinárodních norem není nutné jejich převzetí, a jsou tudíž používány v takových formách, v jakých v rámci mezinárodního práva vznikly.

¹⁹¹ K podmínkám přímé použitelnosti a přímého účinku viz níže pasáže věnované rozsudku *Van Gend en Loos*.

používat unijní právo jako své vlastní. Přímá použitelnost norem práva Evropské unie je projevem závazné povahy těchto norem. Bez možnosti aplikovat unijní normy na vnitrostátní úrovni by závaznost evropského práva byla oslabena, a tím pádem by byla oslabena celková logika supranacionality evropské integrace.

„Osamostatněním“ supranacionálního práva Soudní dvůr vyvrátil názor části doktríny i vlád členských zemí, podle něhož mělo být evropské právo jenom jinou formou mezinárodního práva a jeho subjektem mohly být jenom smluvní strany (státy), které by se jako jediné mohly domáhat porušení dohodnutých pravidel. Penetrace unijního supranacionálního práva do vnitrostátního právního systému narušuje jeden z prvků tradiční koncepce státní suverenity, konkrétně tradiční představu o nepřipustnosti přímého vstupu „cizí“ normotvorby do právního řádu suverénní země. Není divu, že v klíčové kauze, ve které byl poprvé definován tento vnitřní účinek supranacionálního práva (*Van Gend en Loos*¹⁹²), byla hlavním argumentem tří oponujících států (Německo, Belgie a Nizozemsko) právě potřeba zachování státní suverenity.

V další judikatuře byla následně tato vlastnost precizována. Podle Soudního dvora znamená přímá (bezprostřední) použitelnost **nutnost úplně a jednotné aplikace ustanovení práva Evropské unie** od doby jejich přijetí a po celou dobu jejich platnosti ve všech členských státech. Soudní dvůr v této souvislosti nečiní rozdíl mezi unijním a vnitrostátním právem na poli jejich aplikace národními soudy a orgány veřejné správy, ale naopak tvrdí, že ustanovení práva Evropské unie jsou neoddělitelnou součástí právních systémů členských států. „[...] Bezprostřední použitelnost [...] znamená, že ustanovení práva ES musí být úplně a jednotně aplikována ve všech členských státech po celou dobu své platnosti [...] každý vnitrostátní soud je v mezích své pravomoci povinen v úplnosti používat právo ES a chránit práva, jež v tomto právním systému vznikají jednotlivcům.“¹⁹³ Vnitrostátní soudy jsou nositeli pozitivního závazku přijmout veškerá opatření, která by svědčila ve prospěch ochrany subjektivních oprávnění vyplývajících z práva Evropské unie, a to i v případech, že taková opatření národní právo nezná nebo jejich použití vylučuje (případ *Factortame*¹⁹⁴). Mezi prostředky zabezpečování plné účinnosti práva Evropské unie patří i připuštění vzniku odpovědnosti jednotlivce za škodu způsobenou porušením unijních pravidel (případ *Courage*).¹⁹⁵ Prosazení práva Evropské unie do vnitrostátního právního řádu platí obecně

¹⁹² 26/62 *Van Gend en Loos v. Administratie der Belastingen*, ECLI:EU:C:1963:1.

¹⁹³ 106/77 *Amministrazione delle finanze dello Stato v. Simmenthal*, ECLI:EU:C:1978:49.

¹⁹⁴ C-213/89 *The Queen v. Secretary of State for Transport, ex parte Factortame*, ECLI:EU:C:1990:257.

¹⁹⁵ C-453/99 *Courage a Crehan*, ECLI:EU:C:2001:465.

Abychom mohli uvažovat o odpovědnosti jednotlivce, je nutné určit, zda pro něj vůbec z práva Evropské unie plynou nějaké povinnosti. Když jednotlivec není vázán žádnou povinností, nemůže být jeho jednání protiprávním a on nemůže nést odpovědnost za případné škody. Pro stanovení odpovědnosti jednotlivce je proto klíčové určit, zda porušená norma práva Evropské unie může mít přímý účinek. Další podmínky odpovědnosti jednotlivce, jakož i procesní postup vymáhání případné škody jsou ponechány na vnitrostátnímu právu členských států. I tady platí princip rovnosti, tedy požadavek, aby dosažení náhrady v těchto (evropských) případech nebylo obtížnější než v obdobných vnitrostátních kauzách, a nesmějí mu být kladeny žádné překážky.

a povinnost aplikovat supranacionální právo nedopadá pouze **na soudy, ale rovněž na správní orgány** (případ *Constanzo*¹⁹⁶).

Poté, co se prostřednictvím zásady přímé použitelnosti staly vnitrostátní soudy členských států aplikujícími orgány unijního práva, bylo potřebné vyřešit otázku míry jejich procesní samostatnosti a možnosti nezávisle postupovat v řízení s unijním prvkem. Původní přístup Soudního dvora¹⁹⁷ ponechával těmto soudům širokou míru volnosti (**princip národní procesní autonomie**). Tato benevolence však byla nutně spojena s rizikem vzniku odlišností a nejednotnosti v aplikaci unijního práva napříč Uníí. Přímá vymahatelnost unijního práva před národními soudy, jako jeden z vůdčích principů práva EU, by totiž byla podlomena, kdyby národní procesní právo působilo tak tvrdě, že by prakticky vylučovalo nebo nadměru ztěžovalo přístup k soudu. Proto byl uvedený princip doplněn **zásadou efektivní ochrany unijního práva**, podle které musí národní soudce i při zachování platnosti vnitrostátního procesního práva a použití jeho institutů vybírat takový postup, který je nejlepší cestou k poskytnutí ochrany unijním právům.¹⁹⁸ Kromě toho je dalším omezením národní procesní autonomie a nástrojem k posílení ochrany unijních práv i **zásada rovného zacházení/nediskriminace v procesním postupu** a postavení, která vylučuje jakékoliv vnitrostátní procesní ustanovení, které by uplatňování unijních práv znevýhodňovalo oproti obdobným případům v řízeních s čistě národním prvkem.¹⁹⁹

7.2 Přímý účinek jako subjektivní rozměr samostatnosti práva Evropské unie

7.2.1 Charakteristika a obecné podmínky přímého účinku

Samostatnost práva Evropské unie má také svůj subjektivní rozměr. V podobě tzv. **principu přímého účinku** se obrací přímo k **jednotlivcům**. Přímý účinek znamená, že na základě ustanovení práva Evropské unie mohou **vznikat práva a povinnosti** subjektům vnitrostátního práva, tj. fyzickým a právnickým osobám. Díky přímému účinku se prameny práva Evropské unie stávají přímým zdrojem ovlivnění právního statusu subjektů práva na národní úrovni. Přiznání přímého účinku normám práva Evropské unie bylo výrazným podpořením zásady efektivní aplikace evropského práva a vedlo k posílení statusu jednotlivců v tomto právním systému. Soudní dvůr vycházel ve své judikatuře věnované přímému účinku (zvláště u norem sekundárního práva) z potřeby **účinnosti, resp. užitečnosti norem evropského práva** („l'effet utile“), která by byla výrazně oslabena v případě, že by státy neplnily povinnosti, které jim tyto normy ukládají.

¹⁹⁶ 103/88 *Fratelli Costanzo v. Comune di Milano*, ECLI:EU:C:1989:256.

¹⁹⁷ 33/76 *Rewe v. Landwirtschaftskammer für das Saarland*, ECLI:EU:C:1976:188.

¹⁹⁸ 106/77 *Amministrazione delle finanze dello Stato v. Simmenthal*, ECLI:EU:C:1978:49, nebo 179/84, *Bozzetti v. Invernizzi*, ECLI:EU:C:1985:306.

¹⁹⁹ 33/76 *Rewe v. Landwirtschaftskammer für das Saarland*, ECLI:EU:C:1976:188.

Vtažením jednotlivců do rámce působení supranacionálního práva se toto právo stává dokonalým, úplným právním systémem. Ještě více se přibližuje chápání právní regulace na úrovni států, protože je to právní systém, který se dokáže obracet na konkrétní adresáty, ovlivňovat jejich právní status, a to přímo, bez zprostředkovatelské role vnitrostátního práva.

Přímý účinek je v podstatě souvztažnou vlastností k přímé použitelnosti. Unijním právem založené práva a povinnosti (přímý účinek) mohou být vymáhány na vnitrostátní úrovni bez nutnosti implementace (přímá použitelnost). I tento princip evropského práva byl poprvé judikován (v souvislosti s ustanoveními primárního práva) v rozhodnutí 26/62 *Van Gend en Loos*.²⁰⁰ Přímý účinek norem práva Evropské unie je svázán se **splněním kritérií**, která se vzhledem k tomuto rozhodnutí označují jako *Van Gend en Loos* formule (též **Van Gend en Loos test**). I když byla formulována pouze ve spojitosti s ustanoveními zřizovacích smluv, dnes platí obecně pro všechny normy unijního práva. V judikátu *Van Gend en Loos* vyslovil Soudní dvůr poměrně velké množství podmínek, které musela norma splňovat, aby mohla přímo zakládat práva vymahatelná před vnitrostátním soudem. Podle původního znění *Van Gend en Loos* testu měl být přímý účinek přiznán pouze těm ustanovením primárního práva, která byla dostatečně jasná, přesná, nepodmíněná, zavazující k negativní povinnosti (zdržet se), nespojená se žádnou výhradou ze strany členských států a nezávislá na jakémkoli prováděcím opatření (orgánů Společenství nebo členských států). V další judikatuře Soudní dvůr rozšířil chápání přímého účinku tím, že modifikoval podrobná kritéria *Van Gend en Loos* testu. Přímý účinek spojil i s normami, které obsahují pozitivní závazek státu.²⁰¹ Soudní dvůr dále připustil přímý účinek i tam, kde bylo výslovně požadováno přijetí určitých implementačních opatření.²⁰²

Soudní dvůr postupně precizoval podmínky pro přímý účinek norem unijního práva, které se uplatňují univerzálně na všechny druhy pramenů práva Evropské unie. Dnes je přímý účinek ustanovení práva Evropské unie v obecné rovině svázán těmito kritérii:

- a) Ustanovení musí být dostatečně **jasné a precizní**, tj. plyne z něj určité pravidlo chování, buď tím, že definuje práva a povinnosti konkrétních subjektů, nebo tím, že obsahuje určitou obecnou zásadu práva Evropské unie.²⁰³
- b) Ustanovení musí být též **nepodmíněné**, tj. práva či povinnosti z něj plynoucí jsou jednoznačná, nejsou závislá na vytvoření určitých podmínek nebo předpokladů, nutně nevyžadují žádné prováděcí opatření a neponechávají vnitrostátním orgánům širokou možnost volného uvážení.²⁰⁴
- c) Základní podmínky přímého účinku (jasnost, preciznost a nepodmíněnost) byly v poměrně nedávné době nepřímo doplněny o další kritérium, kterým je

²⁰⁰ 26/62 *Van Gend en Loos v. Administratie der Belastingen*, ECLI:EU:C:1963:1.

²⁰¹ 57/65 *Lütticke v. Hauptzollamt Saarlouis*, ECLI:EU:C:1966:34.

²⁰² 2/74 *Reyners v. Belgický stát*, ECLI:EU:C:1974:68.

²⁰³ 43/75 *Defrenne v. SABENA*, ECLI:EU:C:1976:56.

²⁰⁴ C-176/12 *Association de médiation sociale*, ECLI:EU:C:2014:2.

řádná publikace pramenů práva Evropské unie v **úředním jazyce členského státu**, v němž má být norma aplikovaná. Soudní dvůr v případě *Skoma-Lux* vyslovil nemožnost vymáhat po jednotlivcích povinnosti obsažené v právních aktech Unie, které nebyly publikovány v Úředním věstníku v jazyce členského státu.²⁰⁵ Když ale norma práva Evropské unie přiznává jednotlivci právo, kterého se chce domoci proti státním orgánům, podmínka publikování v jazyce členského státu se neuplatní.

7.2.2 Kategorie přímého účinku

Právo Evropské unie reguluje právní postavení několika typů adresátů. Kromě samozřejmého vymezení postavení, pravomocí a funkce jednotlivých institucí Evropské unie jsou jeho adresáty také státy a fyzické i právnické osoby (jednotlivci). Především materiální právo Evropské unie (např. právní úprava vnitřního trhu a subjektů na něm působících, tj. pracovníků, podnikatelů, dovozců a vývozců, prodejců zboží, poskytovatelů služeb nebo investorů; právní úprava justiční spolupráce v civilních i trestních věcech; regulace hospodářské soutěže a další) upravuje mnohé právní vztahy, ve kterých figurují státy a jednotlivci. V rámci aplikace práva Evropské unie jsou v návaznosti na pluralitu jeho adresátů rozlišovány tři různé kategorie přímého účinku. Podle toho, jaké subjekty mají být ve vzájemném právním vztahu nositeli práv a povinností, rozlišujeme **tři kategorie přímého účinku**.

Vertikální přímý účinek vzestupný (klasický), kdy se jednotlivec dovolává svých unijním právem založených práv vůči státu. Jedná se o tradiční situaci, kdy nositelem subjektivního oprávnění je **jednotlivec, který se domáhá tohoto svého práva vůči státu**, jenž je nositelem povinnosti. Tato kategorie přímého účinku byla judikována jako vůbec první.²⁰⁶ Příkladem ustanovení s vertikálním vzestupným přímým účinkem je čl. 30 SFEU. Podle něj jsou zakázána jakákoliv cla a dávky s obdobným účinkem. Dovožci (jednotlivci) tedy mají právo na dovoz zboží nezatěžovaného finančními dávkami souvisejícími s přechodem zboží přes hranice. Státy jsou pak nositeli povinnosti zdržet se uvalování takových dávek na dovoz zboží. V případě, že nějaký členský stát zavede cla na určité zboží, nemusí jej dovozce zaplatit a v řízení před vnitrostátním orgánem (např. celní řízení/exekuce vymáhající „celní dluh“) opřít svůj nárok o uvedené ustanovení, které musí tento orgán aplikovat.

Přiznání vertikálního vzestupného přímého účinku normám unijního práva je do jisté míry reakcí na klasický problém vymahatelnosti závazků států plynoucích pro ně z mezinárodního, resp. v našem případě supranacionálního práva. Efektivní fungování právního systému Unie vyžaduje, aby státy jako nositelé konkrétních povinností byly pod nepřetržitým dohledem. Primárně tento dohled vykonává Komise, která může na stát, který neplní své závazky, podat k Soudnímu dvoru žalobu na neplnění povinností

²⁰⁵ C-161/06 *Skoma-Lux sro proti Celní ředitelství Olomouc*, ECLI:EU:C:2007:773, nebo též C-345/06 *Heinrich*, ECLI:EU:C:2009:140.

²⁰⁶ 26/62 *Van Gend en Loos v. Administratie der Belastingen*, ECLI:EU:C:1963:1.

(čl. 258 Smlouvy o fungování Evropské unie, viz příslušná kapitola níže). Díky přímému účinku norem práva Evropské unie se dalším „hlídačem“ stali jednotlivci, kterým právo Evropské unie přiznává vůči státům určitá oprávnění, jichž se mohou domáhat v řízeních před národními soudy. V této souvislosti se mluví o tzv. **dvojí bdělosti** nebo dvojí kontrole členských států. Uznáním přímého účinku norem evropského práva jednotlivci nejen že získali větší ochranu, ale sami se stali ochránci („strážci“) evropského práva a jeho integrity. Například podle čl. 28 odst. 1 SFEU jsou v rámci Evropské unie zakázána veškerá cla a poplatky s rovnocenným účinkem. V případě, že některý členský stát zavede určité skryté clo (například označené jako statistický poplatek při dovozu zemědělských produktů), může vůči němu Komise zahájit řízení o porušení Smlouvy, které nakonec může vést i k uložení pokuty tomuto státu (viz čl. 258 a 260 SFEU). Jednotliví dovozci, kterých se zavedení onoho poplatku dotýká, však nejsou účastníky uvedeného řízení a nemohou jej ani přímo iniciovat. Vytvořením doktríny přímého účinku ale tyto osoby dostaly právo domáhat se svých nároků, plynoucích z práva Evropské unie, tentokrát před vnitrostátními soudy. Hrozbou žaloby na porušení Smlouvy a žalob k vnitrostátním soudům se tak členské státy dostávají pod dvojí kontrolu a dvojí tlak na to, aby plnily své členské závazky.

Druhou kategorií je tzv. **vertikální přímý účinek sestupný (obrácený)**, kdy **stát vymáhá unijním právem založené povinnosti po jednotlivci**. Stát zde může figurovat jako žalobce vymáhající po jednotlivci povinnost vyplývající pro něj z norem práva Evropské unie. Právo Evropské unie považuje za plnohodnotné subjekty (jako nositele práv i povinností) jak státy, tak jednotlivce. V souvislosti s právem Evropské unie byla vedle teorií monismu a dualismu prolomena další tradiční zásada mezinárodního práva, podle které mohli být jednotlivci nanejvýš nositeli oprávnění (jako tzv. beneficiáři), ale jako třetím osobám nezúčastněným na tvorbě mezinárodních závazků jim nemohly být ukládány povinnosti (pro úplnost dodejme, že dnes i samotné mezinárodní právo veřejné umožňuje či přímo předepisuje ukládání povinností jednotlivcům, a to v oblasti mezinárodního práva trestního).

Hlavním důvodem pro takovou absolutizaci účinků práva Evropské unie byla efektivita dosahování cílů evropských norem a potřeba jednotného působení evropského práva na území celé Unie. Možnost ukládat jednotlivcům povinnosti přímo na základě unijních norem je též důsledkem logiky evropské integrace, kdy přenosem pravomocí ve vymezených oblastech státy umožňují Unii, aby tyto oblasti plnohodnotně spravovala, a tudíž mohla regulovat chování všech relevantních subjektů. Stanovovat například pravidla hospodářské soutěže nebo bojovat s diskriminací mezi pohlavími nelze bez toho, aby mohlo unijní právo ukládat povinnosti také jednotlivcům (soutěžitelům, zaměstnavatelům nebo výrobcům). Kromě toho je povinnost jednotlivců respektovat unijní právo i určitým korelátém zavedení unijního občanství s množstvím pozitivních oprávnění, které z něj pro jednotlivce plynou (i když bylo občanství zavedeno až v 90. letech). Jako příklad ustanovení s vertikálním sestupným účinkem zde lze uvést čl. 101 SFEU, podle kterého jsou zakázány kartelové dohody, které mohou omezit nebo narušit hospodářskou soutěž na vnitřním trhu Unie. Dohled nad dodržováním pravi-

del hospodářské soutěže svěruje SFEU a sekundární legislativa Komisi i vnitrostátním orgánům ochrany hospodářské soutěže. Jednotlivec (podnik) má podle těchto ustanovení povinnost nedopouštět se zakázaných jednání. Stát (prostřednictvím svých orgánů) má oprávnění vyšetřovat podezření o porušení uvedených pravidel a případně ukládat za zjištěná porušení sankce. V případě, že určité podniky např. přijmou zakázanou dohodu, kterou si rozdělí trh, může být proti nim v řízení před vnitrostátním orgánem použito právo Evropské unie a může jim být uložena sankce.²⁰⁷

Třetí kategorie přímého účinku je označována jako **horizontální přímý účinek (účinek práva EU ve vztazích mezi jednotlivci)**, kdy se jednotlivec „A“ domáhá svých unijním právem založených práv vůči jinému jednotlivci „B“, jenž má povinnost tyto práva respektovat. Rozlišování přímého účinku na horizontální a vertikální vychází ze složení právního vztahu, resp. z povahy subjektů, které se daného vztahu účastní. Tady je nutné mít na paměti originální přístup Soudního dvora k horizontální, resp. vertikální právních vztahů a nezaměňovat tyto pojmy se soukromoprávními, resp. veřejnoprávními vztahy. Podle Soudního dvora je určujícím kritériem účast státu na právním vztahu, a ne povaha onoho vztahu. Pak není důležité, v jaké pozici stát vystupuje v právním vztahu, zda jedná vrchnostensky nebo jako subjekt v rovném postavení. Dle rozhodnutí Soudního dvora v případě *Marshall*,²⁰⁸ i když by se jednalo o čistě soukromoprávní vztah, kde je stát a druhá strana v rovnoprávním postavení (například pracovní poměr nebo určitý občanskoprávní závazek), se bude vždy jednat o vztah vertikální.²⁰⁹

Horizontální jsou pak všechny vztahy, kde nefiguruje stát, ale pouze na státu nezávislí jednotlivci (fyzické nebo právnické osoby). Jako příklad zde lze uvést čl. 157 odst. 1 SFEU, zakotvující zásadu stejné odměny mužů a žen za stejnou práci. Byla to právě tato zásada, u které Soudní dvůr (v případě *Defrenne*²¹⁰) vůbec poprvé uznal, že Smlouva může být zdrojem práv a povinností i ve vztazích mezi jednotlivci, tedy horizontálně. V případě diskriminace v odměňování tak mohou zaměstnanci požadovat náhradu mzdy po svém zaměstnavateli bez ohledu na to, zda se jedná o stát nebo soukromou společnost. Jiným příkladem může být čl. 45 odst. 1, 2 SFEU. Tento článek zajišťuje volný pohyb pracovníků tím, že zakazuje omezování volného pohybu plynoucí z jakékoliv diskriminace na základě státní příslušnosti. Toto ustanovení je obecné a zákaz omezování se netýká pouze států. Jako překážka volného pohybu pracovníků totiž může sloužit jak pravidlo stanovené státem (obecně požadavek různých pracovních povolení pro cizince), tak pravidlo stanovené nestátním subjektem (např. pravidla přestupů sportovců stanovená sportovními federacemi). Když například fotbalový hráč bude chtít po skončení smlouvy s klubem v jednom členském státě vykonávat profesionální činnost pro klub ve druhém státě, avšak jeho startu bude bránit pravidlo

²⁰⁷ Blíže viz kapitolu 19.3 „Zakázané dohody“.

²⁰⁸ 152/84 *Marshall v. Southampton and South-West Hampshire Area Health Authority*, ECLI:EU:C:1986:84.

²⁰⁹ Obdobně též C-425/12 *Portgás*, ECLI:EU:C:2013:829.

²¹⁰ 43/75 *Defrenne v. SABENA*, ECLI:EU:C:1976:56.

dlo fotbalového svazu o zaplacení povinného odbytného domovskému klubu, může se proti tomuto pravidlu bránit a namítat uvedený čl. 45 odst. 1, 2 SFEU proti jinému jednotlivci = svazu.²¹¹

7.2.3 Přímý účinek jednotlivých pramenů práva Evropské unie

Primární právo

Doktrína přímého účinku byla Soudním dvorem zformulována nejprve ve spojení s primárním právem Evropské unie (tehdy Společenství) v známém rozsudku *Van Gend en Loos*. Zde se jednalo o přiznání přímého účinku konkrétnímu ustanovení primárního práva (původně čl. 12 SES, dnes čl. 28 SFEU), a to v klasické podobě (vertikální vzestupný účinek), kdy se jednotlivec domáhal svého oprávnění vůči státu. Dané právo jednotlivce zde implicitně plynulo z negativní povinnosti státu zdržet se zavádění nových cel.

V další judikatuře, konkrétně v rozhodnutí *Lütticke*,²¹² Soudní dvůr stanovil, že vnitrostátně vymahatelná oprávnění jednotlivce mohou plynout i z ustanovení, která obsahují pozitivní závazek státu učinit určité jednání, a to za předpokladu, že uplynula lhůta stanovená pro splnění tohoto pozitivního závazku. V tomto případě se jednalo o bývalý článek 95 SES, který zakazoval diskriminační zdanění. Na rozdíl od zákazu cel jako v případě *Van Gend en Loos* byla v tomto případě státům stanovena povinnost upravit do určité doby své daňové zákony tak, aby se předešlo zakázané diskriminaci. Podle Soudního dvora pak po uplynutí stanovené doby zakládalo uvedené ustanovení přímo vymahatelná práva jednotlivců.

Následně Soudní dvůr uznal, že některá ustanovení smluv mají absolutně mandatorní povahu a adresáty povinností v nich obsažených mohou být nejen členské státy, ale také jednotlivé fyzické a právnické osoby. Uznal tak nejen možnost vertikálního sestupného (obráceného) přímého účinku, ale rovněž horizontálního přímého účinku některých ustanovení smluv (například čl. 157 SFEU²¹³ nebo čl. 49 SFEU²¹⁴). Až v souvislosti s touto judikaturou lze právo Evropské unie považovat za úplný právní systém, který za své plnohodnotné subjekty (nositele práv i povinností) považuje jednotlivce i státy.

Vnější smlouvy

Otázka přímého účinku ustanovení tzv. vnějších smluv je velmi specifická. Primárním účelem těchto mezinárodních smluv je upravit vztahy mezi Uníí a jinými subjekty mezinárodního práva. I tady ale **Soudní dvůr připustil jejich vnitrostátní účinnost**

²¹¹ C-415/93 *Union royale belge des sociétés de football association a další v. Bosman a další*, ECLI:EU:C:1995:463

²¹² 57/65 *Lütticke v. Hauptzollamt Saarlouis*, ECLI:EU:C:1966:34.

²¹³ 43/75 *Defrenne v. SABENA*, ECLI:EU:C:1976:56.

²¹⁴ C-438/05 *International Transport Workers' Federation a Finnish Seamen's Union proti Viking Line ABP a OÜ Viking Line Eesti*, ECLI:EU:C:2007:772.

a možnost jednotlivce domáhat se ustanovení těchto smluv za předpokladu, že dotčené ustanovení stanovuje určité právo nebo povinnost dostatečně jasně, přesně a nepodmíněně a nevyžaduje přijetí žádného prováděcího opatření.²¹⁵ U vnějších dohod je vždy nutné mít na paměti, že se jedná s dokumenty primárně zakotvujícími vzájemná práva a povinnosti Unie a vnějších partnerů, kteří uzavřením smlouvy projevují svoji autonomní vůli. Proto je podmínkou přímého účinku vnějších dohod také to, aby **možnost přímého účinku vyplývala (alespoň implicitně) z textu smlouvy samotné.**²¹⁶ Z ustálené judikatury Soudního dvora také plyne, že u smluv, které jsou otevřené a jejich naplňování je založeno na reciprocitě (vzájemných výhodách), nelze jejím ustanovením přiznat přímý účinek. Nejtypičtějším příkladem jsou dohody uzavřené v rámci Světové obchodní organizace, pro které je typická ona otevřenost a vzájemnost.²¹⁷

Nařízení

V případě nařízení bylo vyřešení otázky přímého účinku nejsnadnější. Legální definice tohoto aktu obsažená ve Smlouvách stanoví, že se jedná o obecně závazný, přímo použitelný akt. Přímý účinek ustanovení nařízení plyne ze samotné podstaty tohoto pramene sekundárního práva, a v podstatě je tak v unijním právu presumován.²¹⁸ Ve prospěch přímého účinku nařízení svědčí i **zákaz svévolného, jednostranného přijímání implementačních opatření ze strany členských států.** Soudní dvůr (v případě *Variola*) odmítá provádění nařízení proto, aby nebyla narušena jednotnost a efektivita dosahování cílů těchto aktů.²¹⁹ Výjimkou jsou případy, kdy potřeba přijmout nějaká opatření na národní úrovni je v nařízení přímo stanovena²²⁰ nebo z něj plyne implicitně. Zde ale platí, že ta ustanovení nařízení, která přímo vyžadují implementaci, nemohou být přímo účinná.²²¹ Naopak v případě, kdy nařízení odkazuje na (doplňující, upřesňující) právní úpravu obsaženou v jiném právním aktu EU (včetně směrnic), není uplatnitelnost (přímý účinek) nařízení nijak dotčen.²²² I v případě nařízení platí tzv. Van Gend en Loos formule a ustanovení obsažená v těchto aktech mohou být přímo účinná pouze za předpokladu, že jsou jasná a nepodmíněná a nevyžadují přijetí žádných dalších opatření. Soudní dvůr v rozhodnutí *Politi* přiznal normám obsaženým v nařízení přímý účinek v plném rozsahu, tj. ve vertikálních (vzestupně i sestupně) i v horizontálních situacích.²²³

²¹⁵ 12/86 *Demirel v. Stadt Schwäbisch Gmünd*, ECLI:EU:C:1987:400.

²¹⁶ 104/81 *Hauptzollamt Mainz v. Kupferberg & Cie.*, ECLI:EU:C:1982:362.

²¹⁷ C-149/96 *Portugalsko v. Rada*, ECLI:EU:C:1999:574.

²¹⁸ C-375/09 *Tele2 Polska*, ECLI:EU:C:2011:270.

²¹⁹ 34/73 *Fratelli Variola Spa v. Amministrazione delle finanze dello Stato*, ECLI:EU:C:1973:101.

²²⁰ 230/78 *Eridania*, ECLI:EU:C:1979:216.

²²¹ C-403/98 *Monte Arcosu*, ECLI:EU:C:2001:6.

²²² C-37/06 *Viamex Agrar Handel a ZVK*, ECLI:EU:C:2008:18.

²²³ 43/71 *Politi v. Ministero delle finanze*, ECLI:EU:C:1971:122.

Rozhodnutí

V souvislosti s přímým účinkem rozhodnutí opět sehrál klíčovou roli Soudní dvůr. V rozhodnutí *Grad*²²⁴ řešil otázku, zda mohou i tyto akty, které nejsou obecně závazné, vykazovat vnitřní účinek a být zdrojem práv a povinností jednotlivců, které pak musí být ze strany národních soudů respektovány. I v případě rozhodnutí odpověděl kladně a uznal, že kromě ustanovení primárního práva a nařízení mohou být přímo použitelné i další prameny evropského práva. Skutečnost, že primární právo přiznává přímý účinek výslovně pouze nařízením, nemůže podle Soudního dvora vést k závěrům, že u všech ostatních sekundárních aktů jsou tyto nebo podobné účinky vyloučeny. Soudní dvůr použil účelovou argumentaci a přímý účinek rozhodnutí definoval jako další oporu účinnosti evropského práva, jako další z prostředků dosahování cílů integrace (tato účelová argumentace užitečnosti, účelnosti a cíli integrace bývá obecně označována jako argument „*l'effet utile*“). Dále argumentoval závaznou povahou rozhodnutí, která by byla oslabena, pokud by tento akt nemohl vyvolávat vnitřní účinek.

Pro přímý účinek rozhodnutí je **podstatné, kdo je jeho adresátem**. V případě, že je rozhodnutí určeno fyzickým a právnickým osobám, jsou tyto osoby textem rozhodnutí vázány a soudy jsou povinné takové rozhodnutí aplikovat ve všech situacích. Tady mají rozhodnutí přímý účinek ve vertikálních (sestupně) i v horizontálních situacích. Jiný výklad by byl v rozporu se závaznou povahou tohoto aktu. V situaci, kdy jsou adresátem rozhodnutí pouze státy, je však situace odlišná. Tady platí, že jednotlivec nemůže být vázán rozhodnutím, které mu nebylo určeno. Soudní dvůr proto vylučuje jak sestupný (obrácený) přímý účinek, tak horizontální přímý účinek rozhodnutí (případ *Carp*²²⁵). Dále platí, že rozhodnutí zavazující státy mohou být přímo účinná pouze v případech, kdy státu ukládají jasnou, přesnou a nepodmíněnou povinnost a neponechávají státu široký prostor pro volné uvážení (rozhodnutí ve věcech *Hansa Fleisch* nebo 18/08 *Foselev*²²⁶).

Směrnice

Problematika přímého účinku směrnic **patří k nejkomplikovanějším otázkám** práva Evropské unie. Směrnice jako akty na cíl výslovně předpokládají svoji implementaci, tj. přijetí vnitrostátních opatření, kterými bude dosaženo cíle tohoto unijního aktu. Výběr formy a metod dosažení stanoveného cíle je ponechán na volné úvaze státu (účinky směrnice jsou tedy podmíněné vůlí států a jejich prováděcími opatřeními). Již ze samotné podstaty směrnic plyne, že mají zavazovat státy k jediné konkrétní činnosti, a to k přijetí vnitrostátní úpravy, která se pak může stát pramenem subjektivních práv a povinností konkrétních adresátů právní úpravy (logickým doplněním je též zá-

²²⁴ 9/70 *Grad v. Finanzamt Traunstein*, ECLI:EU:C:1970:78.

²²⁵ C-80/06 *Carp*, ECLI:EU:C:2007:327.

²²⁶ C-156/91 *Hansa Fleisch v. Landrat des Kreises Schleswig-Flensburg*, ECLI:EU:C:1992:423, nebo C-18/08 *Foselev Sud-Ouest*, ECLI:EU:C:2008:647.

kaz přijímat v implementační lhůtě taková vnitrostátní opatření, která by mohla vážným způsobem ohrozit dosahování cílů směrnice²²⁷).

Směrnice tedy působí spíše jako vzory a pobídky k legislativní aktivitě členských států. Tak například směrnice 1999/44/ES o některých aspektech prodeje spotřebního zboží a záruk na toto zboží v čl. 3 odst. 2 stanovuje, že spotřebitel má v případě vad zboží nárok buď na bezplatné uvedení spotřebního zboží do stavu odpovídajícího smlouvě prostřednictvím opravy, nebo náhradního dodání zboží, nebo na přiměřené snížení kupní ceny, nebo na odstoupení od smlouvy. Můžeme říct, že uvedená oprávnění jednotlivce směrnice pouze předpokládá a skutečnou právní relevanci získají až poté, co bude přijata vnitrostátní úprava, kterou budou do právního řádu určitého členského státu zavedena. Pramenem práva, o který se pak v případném sporu budou jednotlivci opírat, bude vnitrostátní právo, kterým byla směrnice implementována. Za předpokladu bezproblémové implementace směrnic ze strany členských států by nebylo vůbec nutné přímý účinek zvažovat. Předpokládané právní účinky (cíl směrnice) by byly pokaždé vyvolány národním implementačním předpisem. Realita plnění implementačních závazků členských států ale není ideální. Státy častokrát neplní povinnost implementovat směrnice včas nebo ji neplní řádně. V takovém případě hrozí nežádoucí situace, a sice že právní status (množina práv a povinností) jednotlivců se v jednotlivých státech bude lišit.

Právě v reakci na tento možný negativní důsledek vypracoval Soudní dvůr doktrínu přímého účinku směrnic. O možnosti, že by tento druh aktu mohl mít přímý účinek, se Soudní dvůr poprvé zmínil již v rozhodnutí *Grad*.²²⁸ Pevný základ doktríny přímého účinku směrnic byl pak položen v rozhodnutí v případě *Van Duyn*.²²⁹ I zde argumentoval hlavně efektivitou unijního práva, potřebou jednotné aplikace unijních pravidel ve všech členských státech a závaznou povahou směrnic, která by byla dotčena v případech, kdy státy neplní svojí implementační povinnost. Přímý účinek směrnic byl zaveden jako jistá subsidiární vlastnost těchto aktů **v případě, že nedošlo k jejich implementaci do právního řádu členských států**. V návaznosti na tuto subsidiaritu platí pravidlo, že přímý účinek ustanovení směrnice může být zvažován nejdříve od okamžiku uplynutí implementační lhůty. Soudní dvůr vyloučil možnost, aby ustanovení směrnice měla přímý účinek ještě před vypršením této lhůty. Svoje rozhodnutí opřel o povahu směrnice jako „aktu na výsledek“, který ponechává státům volnost při výběru forem a metod implementace. Stanovil, že přímý účinek směrnice nastává až na konci určené implementační lhůty bez výjimky, tedy i v případech, kdy stát před vypršením této lhůty již uskutečnil vadnou nebo nedostatečnou implementaci (*Ratti*²³⁰). Zároveň ale platí, že i v době do uplynutí implementační lhůty může směrnice ovlivňo-

²²⁷ C-129/96 *Inter-Environnement Wallonie v. Région wallonne*, ECLI:EU:C:1997:628.

²²⁸ 9/70 *Grad v. Finanzamt Traunstein*, ECLI:EU:C:1970:78.

²²⁹ 41/74 *Van Duyn v. Home Office*, ECLI:EU:C:1974:133.

²³⁰ 148/78 *Ratti*, ECLI:EU:C:1979:110.

vat vnitrostátní praxi tím, že vylučuje přijímání vnitrostátních pravidel, která by mohla vážně ohrozit dosažení výsledku stanoveného danou směrnicí.²³¹

O přímém účinku směrnice platí, že jej Soudní dvůr koncipoval jako určitou sankci vůči státům v případech, kdy pochybily při plnění svých povinností stanovených jim Smlouvou – nesplnily povinnost implementovat směrnici řádně a včas. Ustanovení směrnice mohou mít přímý účinek, jenom když stát nedostojí tomuto závazku. Soudní dvůr vycházel z toho, že to jsou pouze státy, kdo je schopný dosáhnout cíle stanoveného ve směrnici. Vzhledem k popsané sankční povaze je přímý účinek směrnice omezen pouze na jeho klasickou podobu, tj. vertikální přímý účinek vzestupný, kdy se jednotlivec opírá o směrnici ve sporu se státem. Další kategorie přímého účinku jsou u směrnic nepřijatelné. Vyloučení vertikálního sestupného přímého účinku směrnic, tedy možnosti, aby se veřejná moc domáhala uložení povinnosti jednotlivci na základě ustanovení směrnice, je opřené o zásadu *common law* nazývanou *estoppel*, která je vyjádřením římské poučky *Nemo auditur propriam turpitudinem allegans* (Nikdo nemůže mít prospěch z vlastního protiprávního jednání). Soudní dvůr potvrdil toto pravidlo opět v rozsudku *Ratti*, ve kterém vyslovil, že „členský stát, který v určené lhůtě nevydal prováděcí opatření stanovené směrnicí, se nemůže vůči jednotlivcům bránit tím, že on sám nesplnil závazky, jež pro něj vyplývají ze směrnice“. Zásada *estoppel* proto znamená, že členský stát nemůže mít výhody z vlastního porušení ustanovení práva Evropské unie,²³² a to ani v případech, kdy měl přiznanou jistou volnost uvážení v rámci implementace.²³³

Ohledně horizontálního přímého účinku směrnic, tedy jejich použití na právní vztahy mezi rovnými subjekty, je potřebné poznamenat, že v čl. 288 třetím pododstavci SFEU nenalezneme zmínku o jednotlivcích a Soudní dvůr odmítá podat jeho extenzivní výklad. I samotný Soudní dvůr ve své judikatuře (*Marshall*,²³⁴ *Pfeiffer*²³⁵) odmítá možnost, aby byla směrnice, resp. její účinky obráceny proti jednotlivcům a aby jim byly na jejím základě přímo ukládány nějaké povinnosti. Možnost přímé aplikace neimplementované směrnice vůči jednotlivcům by navíc odporovala smyslu existence různých aktů sekundárního práva. Unie má možnost přímo regulovat právní status jednotlivců (v negativním smyslu = ukládání povinností) jenom prostřednictvím nařízení nebo rozhodnutí. Podle Soudního dvora by proto uznání přímého účinku směrnice ve vztazích mezi jednotlivci bylo neodůvodněným rozšiřováním kompetencí Unie (*Faccini-Dori*,²³⁶ *El Corte Inglés*²³⁷).

²³¹ C-129/96 *Inter-Environnement Wallonie v. Région wallonne*, ECLI:EU:C:1997:628.

²³² C-141/00 *Kügler*, ECLI:EU:C:2002:473.

²³³ 8/81 *Becker*, ECLI:EU:C:1982:7.

²³⁴ 152/84 *Marshall v. Southampton and South-West Hampshire Area Health Authority*, ECLI:EU:C:1986:84.

²³⁵ C-397/01 *Pfeiffer a další*, ECLI:EU:C:2004:584.

²³⁶ C-91/92 *Faccini Dori v. Recreb*, ECLI:EU:C:1994:292.

²³⁷ C-192/94 *El Corte Inglés v. Blázquez Rivero*, ECLI:EU:C:1996:88.

Přímý účinek směrnic je vázán na celou škálu podmínek, které vyžadují rekapitulaci. I pro přímý účinek směrnic platí požadavky tzv. Van Gend en Loos formule (ustanovení směrnice musí být jasná a nepodmíněná). Navíc zde přistupují další **specifické** podmínky, a to:

- **neimplementování** (žádná nebo vadná implementace) směrnice do právního řádu členského státu;
- **uplynutí implementační lhůty** předpokládané směrnicí
- **a zákaz přímého uložení povinností jednotlivci.**

Je pravidlem, že přímá aplikace směrnice nemůže zhoršit postavení jednotlivce tím, že by mu v souvislosti s ní byla přímo uložena povinnost určitého chování. Především **zákaz horizontálního přímého účinku směrnic** však může vést k určitým negativním následkům.²³⁸ Možnost jednotlivce domoci se práv, která mu směrnice měla založit, je v případě neimplementování závislá na tom, zda se bude těchto práv domáhat po státu, nebo po jiném jednotlivci. V případě určitých obecných směrnic, které regulují objektivní situace (například podmínky zaměstnávání nebo zákaz diskriminace), může zákaz horizontálního přímého účinku směrnic vést k tomu, že evropské právo bude chránit pouze určitou skupinu jednotlivců, nacházejících se v právních vztazích se státem. Použijme pro dokreslení příklad. Čl. 2 odst. 7 druhého pododstavce směrnice 76/207 EHS o zavedení zásady rovného zacházení pro muže a ženy, pokud jde o přístup k zaměstnání, odbornému vzdělávání a postupu v zaměstnání a o pracovní podmínky ve znění novely 2002/73/ES, stanoví, že: „Žena na mateřské dovolené má po skončení mateřské dovolené nárok vrátit se na stejné nebo rovnocenné pracovní místo za podmínek, které nejsou méně příznivé, a na prospěch ze zlepšení pracovních podmínek, na který by měla nárok během své nepřítomnosti.“ V případě neimplementování této směrnice do právního řádu některého z členských států a po marném uplynutí implementační lhůty bude toto právo pro ženy plynout přímo ze směrnice. V případě, kdy by se jednalo o zaměstnankyni státního orgánu, která by po návratu z mateřské dovolené nedostala rovnocenné pracovní místo, měla by na základě judikatury Soudního dvora (*Van Duyn, Ratti*) možnost podat žalobu na svého zaměstnavatele (stát) a domáhat se uvedeného oprávnění v řízeních před vnitrostátními soudy. V případě, že by se do stejné situace dostala zaměstnankyně soukromé společnosti, žádné vymahatelné právo by pro ni, vzhledem k judikatuře Soudního dvora zakazující horizontální přímý účinek (*Marshall, Faccini-Dori*), ze směrnice neplynulo.

Soudní dvůr si je vědom negativních dopadů popsání striktního pravidla, a proto vypracoval ve své judikatuře několik nástrojů na jejich zmírnění. Těmito nástroji jsou:

- **doktrína horizontálního přímého účinku obecných zásad právních,**
- **široké chápání pojmu stát (doktrína tzv. emanace státu) a**
- **nepřímý účinek směrnic.**

²³⁸ Viz rozbor generálního advokáta Jacobse ve stanovisku k rozhodnutí C-316/93 *Vaneetveld v. Le Foyer*, ECLI:EU:C:1994:82.

1. Horizontální přímý účinek obecných zásad právních patří k nejnovějším produktům judikatury Soudního dvora, který se neustále vyvíjí a zatím nemá přesně vymezené kontury. V průlomovém rozhodnutí *Mangold*²³⁹ Soudní dvůr poprvé uznal, že obecné zásady právní mohou být přímo účinné v řízeních mezi jednotlivci na národní úrovni. Nejdůležitějším prvkem této nové doktríny bylo připuštění přímého účinku obecných zásad právních i proti jednotlivci, tedy připuštění možnosti, aby byla v souvislosti s aplikací obecné zásady právní uložena jednotlivci povinnost. K možnosti přímého účinku nepsaného principu práva Evropské unie se pak Soudní dvůr vrátil v rozhodnutích *Bartsch*²⁴⁰ a *Kücükdıveci*,²⁴¹ ve kterých upřesnil podmínky přímého účinku obecných zásad právních, když uvedl, že obecné zásady právní mohou být aplikované pouze v rámci působnosti práva Evropské unie. Tato působnost pak musí být založena konkrétní (potencionálně aplikovatelnou) normou práva Evropské unie (nestačí pouhé programové ustanovení Smluv nebo směrnice, u které ještě neuplynula implementační lhůta). Na tomto místě je nutné poznamenat, že uznání přímého (horizontálního) účinku obecných zásad právních není bezproblémovou doktrínou. Naopak je předmětem kritiky pro přílišnou vágnost, nejasnost, široký prostor pro implementaci a s tím spojené oslabování právní jistoty.²⁴² Je diskutabilní, nakolik mohou nepsané principy naplňovat požadavky jasnosti a preciznosti obsažené ve *Van Gend en Loos* testu.

2. Emanace státu. Co se týče nástroje zmiňovaného na druhém místě, platí, že Soudní dvůr ve své judikatuře (*Foster*²⁴³) **rozšířil chápání pojmu stát** i na subjekty, kterým stát propůjčuje výkon veřejné moci a vykonává nad nimi kontrolu (např. plynárenské a energetické společnosti apod.). Podle Soudního dvora je přímá aplikace směrnice možná i vůči orgánu, který je „bez ohledu na jeho právní formu, na základě státního opatření odpovědný za poskytování veřejných služeb pod státní kontrolou a který je k tomuto účelu obdařen zvláštními pravomocemi odlišnými od takových, které se běžně uplatňují ve vztazích mezi jednotlivci“. Soudní dvůr tak obrátil na první pohled horizontální vztahy (např. vztah zaměstnance a zaměstnavatele-obchodní společnosti, které stát svěřil určité úkoly a kontroluje ji) a vytvořil možnost přímé aplikace směrnice i v těchto případech. Po dlouhou dobu se vedly diskuse o tom, zda mají být podmínky vyslovené v rozhodnutí *Foster* (tedy, že daná entita podléhá kontrole a dohledu ze strany státu a je jí svěřen výkon výjimečných pravomocí, které běžně neplynou ze soukromého práva) vykládána jako kumulativní (vyžaduje se naplnění obou), nebo alternativní (postačuje naplnění pouze jedné z nich). K vyjasnění došlo poměrně nedávno v rozsudku Soudního dvora ve věci *Farrell*²⁴⁴ z října 2017, kdy Soudní dvůr,

²³⁹ C-144/04 *Mangold*, ECLI:EU:C:2005:709.

²⁴⁰ C-427/06 *Bartsch*, ECLI:EU:C:2008:517.

²⁴¹ C-555/07 *Kücükdıveci*, ECLI:EU:C:2010:21.

²⁴² Viz např. stanovisko generálního advokáta Mazáka v případě C-411/05 *Palacios de la Villa*, ECLI:EU:C:2007:106.

²⁴³ C-188/89 *Foster a další v. British Gas*, ECLI:EU:C:1990:313.

²⁴⁴ C-413/15 *Farrell*, ECLI:EU:C:2017:745.

vycházejí ze stanoviska generální advokátky E. Sharpston, se přiklonil na stranu alternativního chápání, když uvedl, že se „[...] jednotlivce může takových ustanovení [směrnice] dovolávat vůči subjektu nebo entitě, které buď podléhají autoritě či dohledu státu, anebo jsou nadány výjimečnými pravomocemi ve srovnání s těmi, které vyplývají z pravidel použitelných ve vztazích mezi jednotlivci [...] podmínka vyžadující, aby dotýčný subjekt podléhal autoritě nebo dohledu státu, a podmínka, aby byl nadán výjimečnými pravomocemi ve srovnání s těmi, které vyplývají z pravidel použitelných ve vztazích mezi jednotlivci, tedy nemohou být kumulativní [...]“.

3. Interpretační význam směrnic. Nejsilnějším a nejprosazovanějším nástrojem je pak **doktrína tzv. nepřímého účinku práva Evropské unie**. Nepřímý účinek směrnic = povinnost eurokonformního výkladu národního práva totiž může vést ke zhoršení postavení jednotlivce tím, že výkladem národního práva ve světle cílů a významu ustanovení práva Evropské unie může národní soudce dospět k závěrům, které budou pro jednu ze stran horizontálního právního vztahu znamenat negativní změnu postavení oproti stavu, kdyby evropské právo jako interpretační vodítko nebylo použito.²⁴⁵

²⁴⁵ K nepřímému účinku viz blíže kapitolu 8.2 „Povinnost eurokonformního výkladu vnitrostátního práva – nepřímý účinek práva Evropské unie“.